

**Konvensjonen om
barnets rettigheter**

Distr.: GENERELL
21. juni 2017

Original: Engelsk

Komiteen for barnets rettigheter

**Generell kommentar nr. 21 (2017) om barn i
gatesituasjoner**

Innhold

	<i>Side</i>
I. Innledning: «Endre vår historie»	3
II. Generell kontekst	3
III. Mål 5	
IV. Helhetlige, langsiktige strategier basert på en barnerettighetsbasert tilnærming	5
V. Viktige artikler i konvensjonen med hensyn til barn i gatesituasjoner.....	9
VI. Spredning og samarbeid	21

I. Innledning: «Endre vår historie»

1. Barn i gatesituasjoner som ble intervjuet i forbindelse med denne generelle kommentaren, la stor vekt på behovet for respekt, verdighet og rettigheter. Når de skulle uttrykke hva de følte, sa de blant annet: «Respekter oss som mennesker.» «Jeg ønsker at folk som aldri har bodd på gata, skal kunne se oss som mennesker med stolthet, som vanlige mennesker.» «Det handler ikke om å få oss vekk fra gata og under tak. Det handler om å gi oss status.» «Myndighetene burde ikke si at vi ikke burde være på gata. De burde la være å trakassere oss hvis vi er på gata. Vi bør bli akseptert.» «Selv om man bor på gata, betyr ikke det at man ikke kan ha rettigheter.» «Gata setter spor, enten du kommer deg vekk eller ikke.» «Vi ønsker ikke hjelp, veldedighet, medlidenhet. Myndighetene bør samarbeide med lokalsamfunnet og gi oss rettigheter. Vi ber ikke om veldedighet. Jeg vil bli en som klarer seg selv.» «[Folk] bør gi oss en sjanse til å bruke gavene og talentene våre og å prøve å oppnå drømmene våre.» «Gi oss mulighet til å endre vår historie.»¹

II. Generell kontekst

Formål

2. I denne generelle kommentaren gir Komiteen for barnets rettigheter autoritativ veiledning til stater om utarbeidelse av omfattende, langsiktige nasjonale strategier om barn i gatesituasjoner basert på en helhetlig, barnerettighetsbasert tilnærming, som retter seg både mot forebygging og mot innsats i tråd med Konvensjonen om barnets rettigheter. Konvensjonen nevner dem ikke eksplisitt, men alle bestemmelsene i den kommer til anvendelse på barn i gatesituasjoner, som opplever brudd på et stort flertall av konvensjonens artikler.

Intervjuer

3. Til sammen ble 327 barn og unge fra 32 land intervjuet i sju regionale intervjuer. Representanter fra sivilsamfunnet svarte på en generell invitasjon til å komme med bidrag, og et gjennomarbeidet utkast ble sendt til alle partene.

Terminologi

4. Tidligere har man for å referere til barn i gatesituasjoner brukt termer som «gatebarn», «barn på gata», «rømte barn», «*throwaway children*», «barn som lever og/eller arbeider på gata», «hjemløse barn» og «barn med forbindelser til gata». I denne generelle kommentaren brukes termen «barn i gatesituasjoner» som en samlebetegnelse på (a) barn som er avhengige av gata for å leve og/eller arbeide, enten alene, sammen med jevnaldrende eller sammen med familie, og (b) en videre gruppe barn som har dannet sterke forbindelser til offentlige rom, og for hvem gata spiller en viktig rolle i hverdagen og for identiteten. Denne videre gruppen omfatter barn som periodevis, men ikke alltid, lever og/eller arbeider på gata, og barn som ikke lever og/eller arbeider på gata, men som regelmessig er sammen med sine jevnaldrende, søsken eller familier på gata. Når det gjelder barn i gatesituasjoner, anses «det å være i offentlige rom» for å omfatte det å tilbringe en betydelig mengde tid på gata eller på gatemarkeder, i offentlige parker, i offentlige rom i nærmiljøet, på torg og på buss- og togstasjoner. Det omfatter ikke å være i offentlige bygninger som skoler, sykehus eller andre, sammenliknbare institusjoner.

¹ Alle sitatene er fra intervjuer eller skriftlige bidrag til denne generelle kommentaren. De kommer fra henholdsvis barn i Bangladesh (skriftlig bidrag fra Dhaka) barn i Latin-Amerika (intervju i Mexico), en 15 år gammel gutt fra Brasil, en 18 år gammel gutt og jente fra India, barn og unge fra Den demokratiske republikken Kongo, barn og unge i Europa (intervju i Brussel), en 16 år gammel gutt fra Pakistan, en gutt fra Burundi og en 18 år gammel gutt fra Brasil.

Viktige observasjoner

5. Det brukes ulike tilnærminger til barn i gatesituasjoner, av og til i kombinasjon. Man har en barnerettighetsbasert tilnærming, der barnet respekteres som rettighetshaver, og der beslutninger ofte fattes sammen med barnet; en velferdstilnærming, der man skal «redde» barnet, som ses på som et objekt eller et offer for gata, og der det fattes beslutninger for barnet uten at det virkelig tas hensyn til hans eller hennes mening; og en repressiv tilnærming, der barnet ses på som kriminell. Velferdstilnærmingen og den repressive tilnærmingen unnlater å ta hensyn til barnet som rettighetshaver og medfører at barna fjernes fra gata med tvang, og dermed at det begås nye brudd på rettighetene deres. Å hevde at velferdstilnærminger og repressive tilnærminger er til barnets beste, gjør dem ikke rettighetsbaserte.² For å anvende konvensjonen er det viktig å bruke en barnerettighetsbasert tilnærming.

6. Barn i gatesituasjoner er ikke en homogen gruppe. Barna er forskjellige med hensyn til blant annet alder, kjønn, etnisitet, urfolksidentitet, nasjonalitet, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering og kjønnsidentitet/-uttrykk. Dette mangfoldet betyr ulike opplevelser, risikoer og behov. Hvordan og hvor lenge av gangen barna er på gata, varierer i betydelig grad fra barn til barn, og det gjør også hva slags og hvor omfattende relasjoner de har med jevnaldrende, familiemedlemmer, medlemmer av lokalsamfunnet, aktører fra sivilsamfunnet og offentlige myndigheter. Barns relasjoner kan hjelpe dem med å overleve på gata og/eller gjøre at forholdene som innebærer brudd på rettighetene deres, får vare ved. Barn tar del i en rekke aktiviteter i offentlige rom: De arbeider, omgås andre, deltar i rekreasjons- og fritidsaktiviteter, søker ly, sover, lager mat, vasker og tar del i stoffmisbruk og seksuell aktivitet. Barn kan ta del i slike aktiviteter frivillig, som følge av mangel på reelle alternativer eller som følge av tvang eller maktbruk fra andre barns eller voksnes side. Barn kan gjennomføre disse aktivitetene alene eller sammen med familiemedlemmer,³ venner, bekjente, gjengmedlemmer eller utnyttende jevnaldrende, eldre barn og/eller voksne.

7. Ofte blir data ikke systematisk samlet inn eller disaggregert, så det er ikke kjent hvor mange barn som er i gatesituasjoner. Anslagene svinger etter hvilke definisjoner som brukes, og om man tar utgangspunkt i sosioøkonomiske, politiske, kulturelle eller andre forhold. Fraværet av data gjør disse barna usynlige, noe som fører til at det ikke utvikles politikk, eller at tiltakene som treffes, er ad hoc, midlertidige eller kortsiktige. Dette fører til at de mangeartede rettighetsbruddene som tvinger barna ut på gata, og som fortsetter når barna er på gata, varer ved. Dette problemet gjelder alle stater.

8. Hvorfor barn er i gatesituasjoner, hvor vanlig det er at de er det, og hvilke opplevelser barn i gatesituasjoner har, varierer innad i og mellom stater. Ulikheter basert på økonomisk status, rase og kjønn er blant de strukturelle årsakene til at barn kommer i gatesituasjoner, og til at barn i gatesituasjoner stenges ute. Disse ulikhetene forverres av materiell fattigdom, utilstrekkelig sosial sikkerhet, dårlig målrettede investeringer, korrupsjon og finanspolitikk (skatte- og utgiftspolitik) som gjør at fattige mennesker blir i dårligere stand, eller ut av stand, til å komme seg ut av fattigdommen. Plutselig destabilisering som følge av konflikt, hungersnød, epidemi, naturkatastrofe eller tvungen utkastelse, eller hendelser som fører til flytting eller tvungen migrasjon, forverrer virkningene av strukturelle årsaker. Av andre årsaker kan nevnes vold, misbruk, utnyttning og omsorgssvikt i hjemmet eller i omsorgs- eller utdanningsinstitusjoner (herunder religiøse institusjoner); at omsorgsgivere dør; at barna blir overlatt til seg selv (for eksempel som følge av HIV/AIDS);⁴ at omsorgsgiverne er arbeidsledige; at familien er i en prekær

² Se generell kommentar nr. 13 (2011) om barnets rett til frihet fra alle former for vold, pkt. 59, og nr. 14 (2013) om barnets rett til at hans eller hennes beste skal være et grunnleggende hensyn.

³ For barn som er i gatesituasjoner sammen med sine familier, fokuserer denne generelle kommentaren på barna som de viktigste rettighetshaverne. Når barn i gatesituasjoner har barn selv, må begge generasjoner barns beste være et grunnleggende hensyn.

⁴ Se generell kommentar nr. 3 (2003) om HIV/AIDS og barnets rettigheter, pkt. 7.

situasjon; at familien går i oppløsning; polygami;⁵ utestenging fra utdanning; stoffmisbruk og psykiske helsevansker (hos barnet eller i familien); intoleranse og diskriminering, herunder mot barn med nedsatt funksjonsevne, mot barn som beskyldes for hekseri, mot tidligere barnesoldater som avvises av familien sin, og mot barn som støtes ut fra familien fordi de har stilt spørsmål ved sin seksualitet eller identifisert seg som lesbiske, homofile, biseksuelle, transkjønnede, interseksuelle eller aseksuelle; og familiers manglende evne til å akseptere barns motstand mot skadelig praksis, som for eksempel barneekteskap og kjønnslemlestelse.⁶

III. Mål

9. Målene med den generelle kommentaren er

(a) å avklare statenes forpliktelser når det gjelder å anvende en barnerettighetsbasert tilnærming til strategier og initiativer for barn i gatesituasjoner

(b) å gi en omfattende og autoritativ veiledning til statene i bruk av en helhetlig, barnerettighetsbasert tilnærming til å forebygge at barn opplever rettighetsbrudd og en mangel på valg som gjør at de må ty til gata for å overleve og utvikle seg, og til å fremme og beskytte rettighetene til barn som allerede er i gatesituasjoner, ved å sikre et omsorgskontinuum og hjelpe barna med å utvikle seg til sitt fulle potensial

(c) å vise hvilke implikasjoner bestemte artikler i konvensjonen har for barn i gatesituasjoner, for å øke respekten for barna som rettighetshavere og fullverdige borgere, og for å øke forståelsen av barns forbindelser til gata

IV. Helhetlige, langsiktige strategier basert på en barnerettighetsbasert tilnærming

A. Barnerettighetsbasert tilnærming

Beskrivelse

10. I en barnerettighetsbasert tilnærming er prosessen med å realisere barns rettigheter like viktig som sluttresultatet. En barnerettighetsbasert tilnærming tar utgangspunkt i at barnet er en rettighetshaver med rett til verdighet, liv, overlevelse, velferd, helse, utvikling, deltakelse og ikke-diskriminering.

11. Ifølge UNICEF⁷ er en barnerettighetsbasert tilnærming en tilnærming som

(a) fremmer realiseringen av barnerettighetene slik disse er fastslått i konvensjonen og andre menneskerettighetsinstrumenter

(b) bruker standarder og prinsipper for barnerettigheter fra konvensjonen og andre internasjonale menneskerettighetsinstrumenter som rettesnor for atferd, handlinger, politikk og programmer, særlig ikke-diskriminering, barnets beste, retten til liv, overlevelse og utvikling, retten til å bli hørt og tatt alvorlig og barnets rett til veiledning, tilpasset dets gradvise utvikling av evner og anlegg, fra omsorgsgivere, foreldre og medlemmer av lokalsamfunnet under utøvelsen av sine rettigheter

⁵ Se felles generell anbefaling nr. 31 fra Komiteen for avskaffelse av diskriminering mot kvinner / generell kommentar nr. 18 fra Komiteen for barnets rettigheter (2014) om skadelig praksis, pkt. 25–28.

⁶ Ibid., pkt. 19–24.

⁷ Se UNICEF, *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools* (Genève, 2014), s. 21. Tilgjengelig her: https://www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_Toolkit_FINAL_web_version170414.pdf. Se også generell kommentar nr. 13, pkt. 59. Se også «Human Rights Based Approach to Development Cooperation», som kan lastes ned her: <http://hrbportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>.

(c) bygger barns kompetanse som rettighetshavere til å kreve sin rett, og ansvarsbæreres kompetanse til å oppfylle sine forpliktelser overfor barna

Betydning for barn i gatesituasjoner

12. Komiteen mener at strategier og initiativer der man bruker en barnerettighetsbasert tilnærming, oppfyller de viktigste kriteriene for god praksis, uavhengig av nivå eller kontekst. Barn i gatesituasjoner er ofte mistroiske til voksne som ønsker å gripe inn i livene deres. Mishandlingen de har blitt utsatt for fra voksnes side i samfunnet, gjør at de ikke ønsker å gi avkall på sin hardt tilkjempede, om enn begrensede, uavhengighet. Denne tilnærmingen vektlegger full respekt for deres uavhengighet, herunder støtte til å finne alternativer til å være avhengig av gata. Den fremmer deres robusthet og evner og anlegg, øker deres medvirkning når det skal treffes beslutninger, og myndiggjør dem som sosioøkonomiske, politiske og kulturelle aktører. Den bygger på deres eksisterende styrker og de positive bidragene de kan komme med til sin egen, sine jevnaldrendes, sine familiers og sine lokalsamfunns overlevelse og utvikling. Å anvende denne tilnærmingen er ikke bare en nødvendighet moralsk og rettslig, men også den mest bærekraftige tilnærmingen når det gjelder å identifisere og gjennomføre langsiktige løsninger for barn i gatesituasjoner.

B. Nasjonale strategier

Oversikt

13. Med henvisning til forpliktelsene etter konvensjonen ber komiteen statene om å vedta helhetlige og langsiktige strategier og foreta de nødvendige bevilgninger til barn i gatesituasjoner. De tverrgående problemene og prosessene er vist nedenfor, etterfulgt av det tematiske innholdet som bør behandles i slike strategier. Som eksperter på sine egne live bør barn i gatesituasjoner delta i utviklingen og gjennomføringen av strategier. Som et første skritt bør statene samle inn informasjon om slike barn i sitt land, slik at de kan finne ut hvordan de best kan ivareta disse barnas rettigheter. Statene bør innta en tverrsektoriell tilnærming og forsøke å forstå hvordan politikk på ett område, for eksempel økonomi, påvirker politikken på et annet, for eksempel utdanning, som igjen påvirker barn i gatesituasjoner. Statene bør oppmuntre til tverrsektorielt og mellomstatlig samarbeid.

Gjennomgang av lovverk og politikk

14. Statene bør vurdere hvordan lover og politikk kan forbedres slik at de reflekterer anbefalingene i denne generelle kommentaren. Statene bør med umiddelbar virkning fjerne bestemmelser som direkte eller indirekte diskriminerer på grunnlag av barns eller deres foreldres eller familiers gatesituasjon; oppheve eventuelle bestemmelser som tillater eller støtter «round-ups», eller vilkårlig fjerning av barn og deres familier fra gater eller offentlige rom; oppheve eventuelle straffebestemmelser som kriminaliserer, og har uforholdsmessig store konsekvenser for, barn i gatesituasjoner, som for eksempel tigging, brudd på portforbud, løsgjengeri og liknende, og rømming fra hjemmet; og oppheve straffebestemmelser som kriminaliserer barn for å være offer for kommersiell seksuell utnyttning, og såkalte moralske lovbrudd, som for eksempel sex utenfor ekteskapet. Statene bør innføre eller revidere en lov om beskyttelse av barn eller om barn som er basert på en barnerettighetsbasert tilnærming, og som spesifikt tar opp barn i gatesituasjoner. Loven bør gjennomføres gjennom politiske føringer, mandater, operasjonsprosedyrer, retningslinjer, tjenestetilbud og tilsyns- og håndhevelsesmekanismer og utarbeides i samarbeid med viktige interessenter, herunder barn i gatesituasjoner. Det kan være nødvendig at statene utvikler en nasjonalt relevant politikk for og rettslige definisjoner av slike barn på grunnlag av deltakende forskning, i sammenhenger der dette er nødvendig for å muliggjøre innsats fra rettslig bemyndigede fagfolk og tjenester. Men prosessen med å utarbeide rettslige definisjoner bør ikke forsinke avbøtende tiltak mot rettighetsbrudd.

Statens rolle, ikke-statlige aktørers ansvar og regulering og koordinering av disse aktørene

15. Strategier for barn i gatesituasjoner bør anerkjenne statlige og ikke-statlige aktører. Statens rolle som primær ansvarsbærer er beskrevet i punkt V under. Statene har plikt til å hjelpe foreldre eller omsorgsgivere med å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, og med respekt for barnets gradvise utvikling av evner og anlegg, de levekår som er nødvendige for barnets optimale utvikling (art. 5, 18 og 27). Statene bør også legge til rette for at sivilsamfunnet, som kompletterende aktører, kan yte individuelt tilpassede, spesialiserte tjenester for barn i gatesituasjoner på grunnlag av en barnerettighetsbasert tilnærming, gjennom finansiering, akkreditering og regulering. Næringslivet må ta sitt ansvar for barns rettigheter, og statene bør også sørge for at det gjør det.⁸ Det er behov for koordinering mellom staten og ikke-statlige aktører. Statene er rettslig forpliktet til å sikre at ikke-statlige tjenesteleverandører driver i samsvar med bestemmelsene i konvensjonen.⁹

Komplekse forhold

16. Strategier må rette seg mot et mangfold av årsaker, fra strukturelle ulikheter til familievold. De må også ta hensyn til tiltak som må gjennomføres umiddelbart, som for eksempel stans av «round-ups», eller vilkårlig fjerning av barn fra offentlige rom, og tiltak som skal gjennomføres gradvis, som for eksempel omfattende ordninger for sosial sikkerhet. Det vil sannsynligvis være behov for endring av både lovverk, politikk og tjenestetilbud. Statene bør forplikte seg til å oppfylle menneskerettigheter også for unge voksne. Statene bør særlig sikre mekanismer for oppfølging av barn i alternativ omsorg og gatesituasjoner når de fyller 18 og blir voksne, slik at man unngår en brå slutt på støtten og tjenestene.

Omfattende systemer for beskyttelse av barn

17. Innenfor et rettslig og politisk rammeverk danner budsjettering for, utvikling av og styrking av helhetlige systemer for beskyttelse av barn, på grunnlag av en barnerettighetsbasert tilnærming, grunnlaget for de praktiske tiltakene som kreves til forebyggings- og innsatsstrategier. Slike nasjonale systemer for beskyttelse av barn må nå barn i gatesituasjoner og bør fullt ut omfatte de konkrete tjenestene disse barna trenger. Systemene må gi et omsorgskontinuum på tvers av alle relevante sammenhenger, herunder forebygging, tidlig innsats, oppsøkende virksomhet på gata, hjelpetelefoner, drop-in-sentre, dagsentre, midlertidig omsorg på institusjon, familiegjennforening, fosterhjem, tiltak som innebærer at barnet klare seg selv («independent living»), eller andre, kort- eller langsiktige omsorgsalternativer. Men ikke alle disse kontekstene er relevante for alle barn i gatesituasjoner. For eksempel prioriteres forebygging og tidlig innsats for barn på tidlige trinn i prosessen med å utvikle sterke og skadelige gateforbindelser, men dette er ikke relevant for barn som er født i gatesituasjoner. Noen barn opplever kanskje ikke plasseringer på institusjon, mens for andre er familiegjennforening ikke relevant eller egnet. Det bør foreligge strategier som gjør det klart at det må anvendes en barnerettighetsbasert tilnærming i alle sammenhenger. Administrative byrder og forsinkelser i tilgangen til systemer for beskyttelse av barn bør reduseres. Det bør gis informasjon i et format som er barnevennlig og lett tilgjengelig, og barn i gatesituasjoner bør få hjelp til å forstå og orientere seg i systemer for beskyttelse av barn.

Kompetansebygging for dem som er i kontakt med barnet

18. Statene bør investere i god, grunnleggende opplæring og etterutdanning i barnerettigheter, beskyttelse av barn og lokal kontekst for barn i gatesituasjoner for alle fagfolk som kan komme i direkte eller indirekte kontakt med barn i gatesituasjoner, på slike områder som politikkutforming, rettshåndheving, rettspleie, utdanning, helse, sosialarbeid og psykologi. Denne opplæringen kan trekke veksler på ekspertisen til ikke-statlige aktører

⁸ Se generell kommentar nr. 16 (2013) om statens forpliktelser med hensyn til virkningen av næringslivet på barns rettigheter, pkt. 8.

⁹ Se generell kommentar nr. 5 (2003) om generelle tiltak til gjennomføring av Konvensjonen om barnets rettigheter, pkt. 42–44, nr. 7 (2005) om gjennomføring av barnets rettigheter i tidlig barndom, pkt. 32, nr. 9 (2006) om rettighetene til barn med nedsatt funksjonsevne, pkt. 25 og nr. 16, pkt. 25.

og bør integreres i læreplanene til relevante utdanningsinstitusjoner. Utdypende tilleggsopplæring om en barnerettighetsbasert tilnærming, psykososial støtte og myndiggjøring av barn er nødvendig for fagfolk som arbeider med barn i gatesituasjoner som en egen del av sitt mandat, for eksempel gatebaserte sosialarbeidere og spesialiserte enheter for beskyttelse av barn i politiet. Oppsøkende virksomhet og gaterunder er en viktig praktisk opplæringsmetode. Grunn- og spesialutdanningen bør omfatte holdningsmessige og atferdsmessige endringer, og kunnskapsoverføring og kompetanseutvikling, og bør oppmuntre til tverrsektorielt samarbeid. Nasjonale og lokale myndigheter bør forstå hvilken viktig rolle sosialarbeidere, herunder de som arbeider på gata, spiller når det gjelder tidlig oppdagelse og støtte til familier med barn i faresonen og til barn i gatesituasjoner, og støtte disse sosialarbeiderne. Fagfolk bør inviteres til å delta i utarbeidelsen av operasjonsprosedyrer, retningslinjer for god praksis, strategiske retningslinjer, planer, ytelsesstandarder og disiplinærreglementer, og de bør få støtte til å gjennomføre disse i praksis. Statene bør drive oppmerksomhetsskapende arbeid og opplæringsarbeid blant interessenter som kommer i direkte eller indirekte kontakt med barn i gatesituasjoner, som for eksempel transportarbeidere, medierepresentanter, ledere i åndelige/religiøse og andre miljøer og aktører i privat sektor, som bør oppmuntres til å vedta Barns rettigheter og forretningsprinsipper.¹⁰

Tjenestetilbud

19. Statene bør treffe tiltak for å sikre at barn i gatesituasjoner har tilgang til grunnleggende tjenester, som for eksempel helse og utdanning, og til rettsvesen, kultur, idrett og informasjon. Statene bør sikre at deres systemer for beskyttelse av barn yter spesialiserte tjenester på gata, med kvalifiserte sosialarbeidere som har god kunnskap om lokale gateforbindelser, og som kan hjelpe barn med å gjenopprette forbindelsen med familie, nærmiljøtjenester og storsamfunn. Dette betyr ikke nødvendigvis at barn skal gi avkall på sine gateforbindelser, men snarere at innsatsen bør sikre rettighetene deres. Forebygging, tidlig innsats og gatebaserte støttetjenester er gjensidig forsterkende elementer og gir et omsorgskontinuum innenfor en effektiv langsiktig og helhetlig strategi. Statene er de primære ansvarsbærerne, men aktiviteter i sivilsamfunnet kan komplettere statens innsats for å utvikle og levere et innovativt og individuelt tilpasset tjenestetilbud.

Gjennomføring på lokalt nivå

20. For at initiativer skal bli vellykkede, trengs det en detaljert forståelse av lokale kontekster og individuell støtte til barn. Man må være varsom når man skalere opp initiativer, slik at man ikke mister barna av syne. Statene bør oppmuntre til og støtte lokal, partnerskapsbasert, spesialisert innsats basert på en barnerettighetsbasert tilnærming, små og fleksible, med tilstrekkelige budsjetter, ofte ledet av sivilsamfunnsorganisasjoner med lokal ekspertise. Disse innsatsene bør koordineres av lokale myndigheter og støttes av staten, gjennom det nasjonale systemet for beskyttelse av barn. De kan dra nytte av støtte fra privat sektor når det gjelder kompetansebyggingressurser og organisatorisk kompetanse, og fra academia når det gjelder slik forskningskompetanse som trengs til evidensbasert beslutningstaking. Barnevennlige byer og lokalsamfunn bidrar til en aksepterende atmosfære og legger grunnlaget for sosiale nettverk og nærmiljøbaserte beskyttelsessystemer for barn i gatesituasjoner. Barn i gatesituasjoner bør støttes slik at de kan delta i lokale, desentraliserte nedefra-og-opp-planleggingsprosesser.

Overvåking og ansvar

21. For at man skal kunne gjennomføre lovgivning, politikk og tjenester effektivt, trenger man klare overvåkings- og ansvars mekanismer som er transparente, og som håndheves på en robust måte. Statene bør legge til rette for involvering av barn i gatesituasjoner, herunder i mekanismer for samfunnsansvar, som for eksempel koalisjoner av staten og ikke-statlige aktører, komiteer eller arbeidsgrupper som overvåker offentlig politikk, med vekt på barn i gatesituasjoner. Uavhengige nasjonale institusjoner for

¹⁰ Se <http://childrenandbusiness.org>. Se også generell kommentar nr. 16.

menneskerettigheter for fremming og overvåking av gjennomføringen av konvensjonen,¹¹ som for eksempel barneombud, må være lett tilgjengelige for barn i gatesituasjoner.

Tilgang til rettsvesen og rettsmidler

22. Barn i gatesituasjoner som har vært ofre for eller har overlevd brudd på menneskerettigheter, har rett til effektive rettsmidler og andre midler til å kreve sin rett med, herunder juridisk representasjon. De skal blant annet ha tilgang til klagemekanismer som gjør at de selv og/eller voksne som representerer dem, kan fremme individuelle klager, og rettslige og ikke-rettslige oppreisningsmekanismer på lokalt og nasjonalt nivå, herunder uavhengige institusjoner for menneskerettigheter. Når nasjonale rettsmidler er uttømt, bør det være tilgang til relevante internasjonale menneskerettighetsmekanismer, herunder prosedyren etablert ved den valgfrie protokollen til konvensjonen om en kommunikasjonsprosedyre. Oppreisende tiltak kan for eksempel være gjenopprettende tiltak, erstatning, godtgjørelse for ikke-økonomisk skade, oppfyllelse av rettigheter og garantier for at rettighetsbrudd ikke vil gjenta seg.¹²

Datainnsamling og forskning

23. I partnerskap med academia, sivilsamfunnet og privat sektor bør statene utvikle systematiske, rettighetsrespekterende, deltakelsesorienterte mekanismer for innsamling av data og deling av disaggregert informasjon om barn i gatesituasjoner. Statene må sikre at innsamling og bruk av slik informasjon ikke stigmatiserer eller skader disse barna. Innsamling av data om barn i gatesituasjoner bør integreres i den nasjonale datainnsamlingen om barn, slik at de nasjonale dataene ikke bare baserer seg på undersøkelser av husholdninger, men også dekker barn som lever utenfor en husholdning. Barn i gatesituasjoner bør delta ved fastsettelsen av mål og agendaer for forskning, og ved innsamlingen av informasjon til, analysen av og spredningen av forskning, som kan danne et grunnlag for utforming av politikk og spesialiserte innsatser.¹³ Gatesituasjoner endrer seg raskt, og det må utføres forskning periodisk for at man skal være sikker på at politikk og programmer er oppdaterte.

V. Viktige artikler i konvensjonen med hensyn til barn i gatesituasjoner

Oversikt

24. Alle rettighetene i konvensjonen og dens valgfrie protokoller er gjensidig avhengige og udelelige, for barn i gatesituasjoner som for alle andre barn. Denne generelle kommentaren må leses i sammenheng med alle andre generelle kommentarer fra komiteen. Denne generelle kommentaren fokuserer på artikler som har spesiell betydning for barn i gatesituasjoner, og som ikke tidligere har vært fokusert på i generelle kommentarer fra komiteen. For eksempel opptrer bestemmelser om vold, utdanning, rettspleie for mindreårige og helse her bare i form av relativt korte henvisninger til eksisterende generelle kommentarer, selv om disse bestemmelsene åpenbart er viktige. Noen andre artikler, derimot, vies større oppmerksomhet, fordi de har implikasjoner for barn i gatesituasjoner, og fordi de ikke tidligere har vært undersøkt i detalj av komiteen. Utvalget av artikler nedenfor betyr ikke at sivile og politiske rettigheter har forrang foran sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter for barn i gatesituasjoner.

¹¹ Se generell kommentar nr. 2 (2002) om rollen til uavhengige nasjonale institusjoner for menneskerettigheter i arbeidet for å fremme og beskytte barnets rettigheter, pkt. 2 og 15.

¹² Se www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx.

¹³ Kontoret til FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR): «A Human Rights-Based Approach To Data», som kan lastes ned her www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachToData.pdf.

A. Artikler av overordnet relevans i en barnerettighetsbasert tilnærming

Artikkel 2 om ikke-diskriminering

Ikke-diskriminering på grunnlag av sosial opprinnelse, eiendomsforhold, fødsel eller annen stilling.

25. Statene må respektere og sikre rettighetene fastsatt i konvensjonen for alle barn innenfor sin jurisdiksjon, uten noen form for diskriminering. Men diskriminering er en av de viktigste årsakene til at barn ender opp i gatesituasjoner. Barn blir da diskriminert på grunnlag av sine forbindelser til gata, dvs. på grunnlag av sosial opprinnelse, fødsel eller annen stilling, og rammet av konsekvenser som varer livet ut. Komiteen tolker «annen stilling» under artikkel 2 i konvensjon til å omfatte gatesituasjonen til et barn eller barnets foreldre og andre av barnets familiemedlemmer.

*Systemisk diskriminering*¹⁴

26. Diskriminering kan være direkte eller indirekte.¹⁵ Direkte diskriminering er blant annet uforholdsmessige tiltak mot bostedsløshet, der man bruker repressiv innsats for å forebygge tigging, løsgjengeri og liknende, rømming eller overlevelsesatferd, for eksempel kriminalisering av såkalte «status offences» (handlinger som er tillatt for voksne, men ikke for mindreårige),¹⁶ «street sweeps» eller «round-ups» (aksjoner der man rydder gater for barn og unge) og målrettet vold, trakassering og utpressing fra politiet. Direkte diskriminering kan for eksempel være at politiet nekter å ta alvorlig rapporter fra barn i gatesituasjoner om tyveri eller vold, at man blir utsatt for diskriminerende behandling innenfor rettssystemet for mindreårige, at sosialarbeidere, lærere eller helsepersonell nekter å arbeide med barn i gatesituasjoner, og at man blir trakassert, ydmyket og mobbet av jevnaldrende og lærere på skolen. Indirekte diskriminering er blant annet politikk som resulterer i utestenging fra grunnleggende tjenester, som for eksempel helse og utdanning, for eksempel gjennom krav om betaling eller framleggelse av identitetsdokumenter. Selv om barn i gatesituasjoner kanskje ikke er isolert fra grunnleggende tjenester, kan det hende at de er isolert innenfor slike systemer. Barn kan stå overfor mangeartede og kryssende former for diskriminering, for eksempel på grunnlag av kjønn, seksuell orientering og kjønnsidentitet/-uttrykk, funksjonsnedsettelse, rase, etnisitet, urfolksstatus,¹⁷ immigrasjonsstatus og annen minoritetsstatus, særlig fordi minoritetsgrupper ofte er overrepresentert blant barn i gatesituasjoner. Barn som utsettes for diskriminering, er mer sårbare for vold, misbruk, utnyttning, seksuelt overførbare infeksjoner, herunder HIV, og deres helse og utvikling står i større grad i fare.¹⁸ Statene minnes om at det å garantere rett til ikke-diskriminering ikke bare er en passiv plikt til å forby alle former for diskriminering, men også krever egnede proaktive tiltak for å sikre alle barn reelt like muligheter til å nyte godt av rettighetene etter konvensjonen. Dette krever positive tiltak utformet med tanke på å avhjelpe en situasjon med vesentlig ulikhet.¹⁹ Systemisk diskriminering er følsomt for, og kan derfor avhjelpes gjennom, lov- og politikkendringer. Barn i gatesituasjoner har framhevet den diskrimineringen og de negative holdningene offentligheten møter dem med, som en av tingene de er opptatt av, og bedt om at det blir truffet bevisstgjørende og utdanningsrelaterte tiltak for å motvirke slik diskriminering og slike holdninger.

Avskaffelse av diskriminering

27. Diskriminering bør avskaffes formelt, ved å sikre at statens konstitusjon, lover og politikk ikke diskriminerer på grunnlag av gatesituasjon, og, særlig, ved at det vies

¹⁴ Se Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheters generelle kommentar nr. 20 (2009) om ikke-diskriminering i økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, pkt. 12.

¹⁵ Ibid., pkt. 10.

¹⁶ Se generell kommentar nr. 4 (2003) om unge menneskers helse og utvikling sett i relasjon til konvensjonen om barnets rettigheter, pkt. 12, og nr. 10 (2007) om rettighetene til barn som er i konflikt med loven, pkt. 8–9.

¹⁷ Se generell kommentar nr. 11 (2009) om urbefolkningsbarn og deres rettigheter etter konvensjonen.

¹⁸ Se generell kommentar nr. 4, pkt. 6 og nr. 3, pkt. 7.

¹⁹ Se generell kommentar nr. 14, pkt. 41.

tilstrekkelig oppmerksomhet til barn i gatesituasjoner som en gruppe som vedvarende har lidd under fordommer, og som trenger positiv særbehandling.²⁰ Midlertidige spesielle tiltak som er nødvendige for å akselerere eller oppnå faktisk likestilling for barn i gatesituasjoner, bør ikke regnes som diskriminering. Statene bør sikre at barn i gatesituasjoner er like etter loven, at all diskriminering på grunnlag av gatesituasjon er forbudt, at det iverksettes tiltak mot ansporinger til diskriminering og trakassering²¹, at barn i gatesituasjoner og deres familier ikke vilkårlig blir fratatt sin eiendom, og at portforbud er legitime, forholdsmessige og ikke-diskriminerende. Statene bør også gjøre fagfolk, privat sektor og offentligheten oppmerksom på opplevelsene og rettighetene til barn i gatesituasjoner, og forsøke å forandre holdninger i positiv retning. Statene bør støtte kreative kunstneriske, kulturelle og/eller idrettsrelaterte programmer som er ledet av, eller som involverer, barn i gatesituasjoner, og som bidrar til å motvirke misoppfatninger og bryte ned barrierer hos fagfolk, lokalsamfunn – herunder andre barn – og storsamfunnet gjennom en synlig dialog og interaksjon. Det kan for eksempel være snakk om gatesirkus, teater, musikk, kunst og idrettsarrangementer. Statene bør samarbeide med trykte medier, etermedier og sosiale medier for å spre og forsterke oppmerksomhetsskapende og avstigmatiserende budskap og historier på grunnlag av en barnerettighetsbasert tilnærming. Allmennhetens frykt for kriminalitet begått av barn i gatesituasjoner er ofte drevet fram av mediene og står ofte ikke i et rimelig forhold til virkeligheten. Mediene bør aktivt oppmuntres til å bruke riktige data og riktig dokumentasjon og følge standarder for beskyttelse av barn, slik at barn sikres verdighet, fysisk sikkerhet og psykologisk integritet.

Artikkel 3 nr. 1 om barnets beste

28. Forpliktelsene knyttet til denne rettigheten er grunnleggende i en barnerettighetsbasert tilnærming, når det gjelder å sikre helhetlig fysisk, psykologisk og moralsk integritet for barn i gatesituasjoner og fremme deres menneskelige verdighet. Disse barna har blitt identifisert som særlig sårbare. Som komiteen allerede har fastslått, vil barnets beste i en konkret situasjon med sårbarhet ikke være det samme som barnets beste for alle barn i den samme sårbare situasjonen. Myndigheter og beslutningstakere må ta hensyn til de ulike formene for og gradene av sårbarhet barn kan ha, siden hvert barn er unikt og hver situasjon må vurderes i lys av at barnet er unikt.²² I denne sammenhengen må «sårbarhet» ses i sammenheng med den robustheten og selvstendigheten som kjennetegner enkeltbarn i gatesituasjoner.

Artikkel 6 om retten til liv, overlevelse og utvikling

Retten til liv

29. Barn i gatesituasjoner står i fare for blant annet å bli drept utenrettslig av statens agenter; å bli drept av voksne eller jevnaldrende, herunder i forbindelse med borgeres utøvelse av selvjustis eller i tilknytning til kriminelle enkeltpersoners og gjengers virksomhet, og når staten ikke forhindrer slik kriminalitet; å bli utsatt for potensielt livstruende forhold forbundet med farlige former for barnearbeid, trafikkulykker,²³ stoffmisbruk, kommersiell seksuell utnyttning og usikker seksuell praksis; og å dø som følge av mangel på tilstrekkelig tilgang til næring, helsetjenester og overnattingsmuligheter. Retten til liv må ikke tolkes snevert.²⁴ Den gjelder den enkeltes rett til ikke å bli utsatt for handlinger og unnlatelser som er ment, eller forventes, å føre til at de dør for tidlig eller på en unaturlig måte, og til å leve et liv i verdighet. I 1999 slo Den interamerikanske menneskerettighetsdomstolen, i en sak der politiet hadde torturert og drept tre barn og to unge i gatesituasjoner i 1990, fast at det ikke bare er drap som er vilkårlig berøvelse av liv, men også berøvelse av retten til å leve i verdighet. Denne oppfatningen av retten til liv

²⁰ Se Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, generell kommentar nr. 20, pkt. 8.

²¹ Ibid., pkt. 7.

²² Se generell kommentar nr. 14, pkt. 75–76.

²³ Se generell kommentar nr. 4, pkt. 21.

²⁴ Forarbeidene til konvensjonen viser at retten til liv, retten til overlevelse og retten til utvikling under artikkel 6 ble forstått som komplementære og ikke gjensidig utelukkende, og at artikkelen pålegger statene positive forpliktelser (E/CN.4/1988/28).

strekker seg ikke bare til sivile og politiske rettigheter, men også til økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Nødvendigheten av å beskytte de mest sårbare – som i tilfellet gatebarn – medfører helt klart at retten til liv må tolkes slik at den omfatter rett til de vilkårene som minst skal til for å leve et liv i verdighet.²⁵

30. Komiteen har allerede framhevet at det å vokse opp i absolutt fattigdom truer barns overlevelse og helse og undergraver barns grunnleggende livskvalitet.²⁶

Retten til overlevelse og utvikling

31. Komiteen forventer at statene tolker «utvikling» som et helhetlig begrep som omfatter barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske, psykologiske og sosiale utvikling. Barn i gatesituasjoner har en begrenset mengde aktiviteter og atferder de kan velge fra for sin overlevelse og utvikling i offentlige rom. Statenes forpliktelser etter artikkel 6 innebærer at man må være svært oppmerksom på barns atferd og livsstil, selv om denne atferden og livsstilen ikke er i samsvar med det bestemte lokal- eller storsamfunn mener er akseptabelt etter gjeldende kulturelle normer for en bestemt aldersgruppe. Programmer kan bare være effektive når de anerkjenner virkeligheten barn i gatesituasjoner står overfor.²⁷ Innsatser bør støtte enkeltbarn i gatesituasjoner slik at de kan utvikle seg best mulig²⁸ og gi et størst mulig positivt bidrag til samfunnet.

Sikre et liv med verdighet

32. Statene har en plikt til å respektere verdigheten til barn i gatesituasjoner og deres rett til liv, overlevelse og utvikling ved å avstå fra statsleddet vold og ved å avkriminalisere overlevelsesatferd og «status offences» (handlinger som er tillatt for voksne, men ikke for mindreårige); til å beskytte barn i gatesituasjoner mot å bli skadet av tredjeparter; og til å oppfylle barnas rett til liv, overlevelse og utvikling ved å utarbeide og gjennomføre helhetlige, langsiktige strategier basert på en barnerettighetsbasert tilnærming, slik at barna kan utvikle seg til sitt fulle potensial. Statene bør hjelpe pålitelige og støttende voksne – som for eksempel familiemedlemmer eller sosialarbeidere, psykologer, gatearbeidere eller mentorer fra staten eller sivilsamfunnet – som kan hjelpe barn i gatesituasjoner. Statene bør også etablere prosedyrer og praktiske ordninger for begravelse som sikrer verdighet og respekt for barn som dør på gata.

Artikkel 12 om retten til å bli hørt²⁹

33. Barn i gatesituasjoner står overfor særskilte barrierer mot å bli hørt, og komiteen oppfordrer statene til å gjøre en proaktiv innsats for å rive ned disse barrierene. Statene og mellomstatlige organisasjoner bør gi – og hjelpe sivilsamfunnsorganisasjoner med å gi – barn i gatesituasjoner et støttende og utviklende miljø som gjør at barna blir hørt i retts- og forvaltningssaker, at barna kan gjennomføre sine egne initiativer, og at barna kan delta fullt ut lokalt og nasjonalt i forberedelse, utforming, gjennomføring, koordinering, overvåking, gjennomgang og formidling av politikk og programmer, herunder gjennom mediene. Innsatser er av større nytte for barn i gatesituasjoner når barna selv involveres aktivt i vurderingen av behov og i utformingen og gjennomføringen av løsninger og strategier, enn når de ses på som objekter som det skal treffes beslutninger for. Statene bør også lytte til relevante voksne, som for eksempel familiemedlemmer, medlemmer av lokalsamfunnet, fagfolk og talspersoner, ved utarbeidelse av forebyggings- og innsatsstrategier. Innsatser bør hjelpe enkeltbarn i gatesituasjoner med å utøve sine rettigheter og med å utvikle ferdigheter, robusthet, ansvarlighet og medborgerskap, i tråd med barnets gradvise utvikling av evner og anlegg. Statene bør gi støtte og oppmuntring til barn i gatesituasjoner til å danne sine egne, barneledede organisasjoner og initiativer, som vil skape rom for

²⁵ Felles uttalelse, *Villagrán Morales et al. mot Guatemala*, Den interamerikanske menneskerettighetsdomstolen, 19. november 1999. Tilgjengelig her: www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_63_ing.pdf.

²⁶ Se generell kommentar nr. 7, pkt. 26.

²⁷ Se generell kommentar nr. 3, pkt. 11.

²⁸ Se generell kommentar nr. 5, pkt. 12.

²⁹ Generell kommentar nr. 12 (2009) om barnets rett til å bli hørt.

meningsfylt deltakelse og representasjon.³⁰ Der det er hensiktsmessig, og idet det tas egnede forholdsregler, kan barn i gatesituasjoner brukes i bevissthetskapende arbeid, ved at de formidler sine opplevelser til andre, og dermed reduserer stigmatisering og diskriminering og bidrar til at andre barn ikke ender opp i gatesituasjoner.

Artikkel 4 om egnede tiltak

34. Etter artikkel 4 skal partene treffe alle hensiktsmessige lovgivningsmessige, administrative og andre tiltak for å gjennomføre rettighetene som er anerkjent i konvensjonen. Dette gjelder alle barn, uten diskriminering, og det skal vies spesiell oppmerksomhet til de mest vanskeligstilte gruppene – som helt klart inkluderer barn i gatesituasjoner.³¹ En minste kjerneforpliktelse som påligger alle stater, er å sikre, som et minstekrav, et minste nødvendig nivå for hver av de sosiale, økonomiske og kulturelle rettighetene.³² Statene bør sikre at dette blir anvendt på barn i gatesituasjoner. Mangel på tilgjengelige ressurser er ikke et gyldig argument i seg selv for at statene skal kunne la være å oppfylle denne kjerneforpliktelsen. Som komiteen allerede har fastslått, skal det ikke gjennomføres tiltak som innebærer et skritt tilbake, heller ikke i økonomiske krisetider, slik at man går på akkord med de umiddelbare og minste kjerneforpliktelse man er pålagt når det gjelder barns rettigheter.³³ Statene bør sikre at barn i gatesituasjoner ikke blir rammet av regressive tiltak i økonomiske krisetider.

Artikkel 5 om veiledning og støtte tilpasset barnets gradvise utvikling av evner og anlegg

35. For å styrke forebyggingen bør statene bygge kompetanse hos foreldre, storfamilier, verger og medlemmer av lokalsamfunnet, slik at disse kan gi hensiktsmessig veiledning og støtte til barna, og hjelpe dem med å ta hensyn til barnets mening, under hensyntaken til barnets alder og modenhet, med å sørge for et trygt og støttende miljø der barnet kan utvikle seg, og med å anerkjenne barnet som en aktiv rettighetshaver som i stadig større grad blir i stand til å utøve disse rettighetene etter hvert som han eller hun utvikler seg, hvis han eller hun får egnet veiledning og støtte. Komiteen har allerede utdypet prinsippet om barnets gradvise utvikling av evner og anlegg: Jo mer barnet vet, har opplevd og forstår, desto mer må forelderen eller vergen gjøre veiledning og støtte om til påminnelser og råd, og senere til en utveksling på like fot.³⁴ Barn i gatesituasjoner trenger en særlig sensitiv veiledning og støtte der man respekterer deres livserfaring. De fleste barn i gatesituasjoner beholder kontakten med familien, og det kommer stadig mer dokumentasjon på effektive måter å styrke disse familiebandene på. Hvis barn i gatesituasjoner har få eller ingen positive forbindelser med foreldre, storfamilier eller verger, får medlemmer av lokalsamfunnet, jf. artikkel 5, en mer vesentlig rolle, herunder pålitelige voksne tilknyttet sivilsamfunnsorganisasjoner.

B. Sivile rettigheter og friheter

Artikkel 15 om retten til frihet til forening med andre og deltakelse i fredelige forsamlinger

Oversikt

36. Virkeligheten barn i gatesituasjoner lever i, passer ikke inn i tradisjonelle definisjoner eller forestillinger om barndom. Slike barn har et helt annet forhold til offentlige rom enn andre barn. Begrensninger staten legger på artikkel 15 med hensyn til

³⁰ Se *ibid.*, pkt. 128.

³¹ Se generell kommentar nr. 5, pkt. 8.

³² Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheters generelle kommentar nr. 3 (1990) om hva partenes forpliktelser består i, pkt. 10.

³³ Se generell kommentar nr. 19 (2016) om offentlig budsjettering for å realisere barns rettigheter, pkt. 31.

³⁴ Se generell kommentar nr. 12 (2009) om barnets rett til å bli hørt, pkt. 84, og generell kommentar nr. 14, pkt. 44.

offentlige rom, kan derfor få uforholdsmessig store konsekvenser for barn i gatesituasjoner. Statene bør sikre at disse barnas tilgang til et politisk og offentlig rom der de kan forene seg med andre og delta i fredelige forsamlinger, ikke nektes på en diskriminerende måte.

Sivilt og politisk rom

37. Forening med andre og deltakelse i fredelige forsamlinger er viktig for at barn i gatesituasjoner skal kunne kreve sin rett, for eksempel gjennom fagforeninger for barn og barneledede foreninger. Men komiteen har i sine avsluttende merknader regelmessig uttrykt bekymring over mangelen på et politisk rom der barn fritt kan si sin mening. Dette rommet er særlig begrenset for barn i gatesituasjoner, som ofte ikke har forbindelser til noen pålitelig voksen, noe det kan være behov for når man skal registrere en organisasjon. Barn i gatesituasjoner mangler ofte muligheter til å få hjelp med å fylle ut skjemaer og med å få tilgang til informasjon som trengs for å utvikle initiativer til foreninger og fredelige forsamlinger. Barn i gatesituasjoner kan bli betalt for å øke antallet tilstedeværende under demonstrasjoner eller møter. De kan være sårbare for utnyttning og uvitende om hvilke implikasjoner det kan ha å være med på slike arrangementer, noe som reiser komplekse spørsmål om balansen mellom hensynet til beskyttelse og retten til deltakelse. Men som komiteen uttrykker i sine avsluttende merknader, bør ikke dette brukes som en unnskyldning for å begrense barnas rett til å forene seg med andre og til å delta i fredelige forsamlinger. Artikkel 15 krever at statene gjør barn i gatesituasjoner i stand til å utøve sin rett til å delta og motvirke at voksne tar dem under sin kontroll og manipulerer dem.

Offentlige rom

38. I tillegg til den foreningsfriheten og den friheten til å delta i fredelige forsamlinger som hører med til de sivile og politiske rettighetene, understreker komiteen viktigheten av å respektere det når barn i gatesituasjoner velger å forene seg med andre i offentlige rom uten at det truer den offentlige orden, for å utøve sine rettigheter til overlevelse og utvikling (art. 6), for hvile, lek og fritid (art. 31),³⁵ for å opprette nettverk og organisere sitt sosiale liv, og som et viktig aspekt ved livet sitt generelt. For barn i gatesituasjoner er denne måten å komme sammen på en del av livet. Det er ikke noe som alltid kan deles inn i adskilte aktiviteter som spising, soving og rekreasjon. For barn som ikke er i gatesituasjoner, finner denne samarbeidsorienterte sameksistensen med andre hovedsakelig sted i settinger som familien eller skolen. For barn i gatesituasjoner finner den sted i offentlige rom. Slike barn trenger et trygt rom der de kan utøve sin foreningsfrihet, her tolket i lys av andre rettigheter som beskyttes under konvensjonen, som «retten til å være sammen med andre i offentlige rom». Komiteen har undersøkt nedgangen i toleransen for barn i offentlige rom i tilknytning til artikkel 31.³⁶ I denne generelle kommentaren utdyper komiteen disse bekymringene, når det gjelder redusert toleranse for barns bruk av offentlige rom til andre formål enn dem som omfattes av artikkel 31.

Begrensninger på artikkel 15

39. I samsvar med artikkel 15 nr. 2 kan politivirksomhet eller andre tiltak knyttet til den offentlige orden bare tillates når tiltakene treffes i medhold av lov, innebærer individuell snarere enn kollektiv vurdering, er i samsvar med forholdsmessighetsprinsippet og er det minst inngripende alternativet. Slike tiltak bør ikke anvendes på kollektivt grunnlag.³⁷ Det betyr at trakassering, vold og «round-ups» og «street sweeps» mot barn i gatesituasjoner, herunder i forbindelse med større politiske eller offentlige arrangementer eller idrettsarrangementer, eller andre handlinger som begrenser eller griper inn i barnas foreningsfrihet og frihet til å delta i fredelige forsamlinger, er i strid med artikkel 15 nr. 2. Det å ikke anerkjenne lovlig stiftede fagforeninger for barn og organisasjoner ledet av barn

³⁵ Se generell kommentar nr. 17 (2013) om barnets rett til hvile, fritid, lek, fritidsaktiviteter, kulturliv og kunstnerisk virksomhet, pkt. 21.

³⁶ Ibid., pkt. 37.

³⁷ Se generell kommentar nr. 6 (2005) om behandling av enslige barn og enslige barn med følgepersoner utenfor deres opprinnelige hjemland, pkt. 18. Tolkningen ble opprinnelig utviklet med tanke på enslige barn og barn som er skilt fra familien, som har krysset en internasjonal grense, men i denne generelle kommentaren utvider komiteen den til å gjelde alle barn i gatesituasjoner.

i gatesituasjoner, og/eller kreve at organisasjoner har tillatelser som det ikke er rimelig å si at barn i gatesituasjoner har tilgang til, utgjør diskriminering mot disse barna og er ikke i samsvar med artikkel 15 nr. 2.

Gjennomføringstiltak

40. Statene bør ikke trakassere eller vilkårlig fjerne barn i gatesituasjoner fra steder i offentlige rom der de forener seg med andre eller deltar i fredelige forsamlinger. Det bør ilegges sanksjoner ved brudd på denne rettigheten. Politi og sikkerhetsstyrker trenger spesialutdanning, slik at de kan håndtere situasjoner som truer den offentlige orden, på en måte som gjør at man ivaretar rettighetene til barn i gatesituasjoner.³⁸ Lokale vedtekter bør gjennomgås og bringes i samsvar med artikkel 15 nr. 2. Statene bør støtte positive tiltak, som for eksempel myndiggjøring av barn i gatesituasjoner gjennom utdanning i barnerettigheter og utvikling av livsferdigheter; tiltak for å få interessenter til å godta disse barnas mening når det skal treffes beslutninger, slik denne meningen kommer til uttrykk ved at barna forener seg med andre og deltar i forsamlinger; og tiltak for å fremme disse barnas deltakelse i rekreasjons-, fritids-, idretts-, kunst- og kulturaktiviteter sammen med andre barn i nærmiljøet. Lovgivningen bør ikke kreve at foreninger og forsamlinger som barn i gatesituasjoner står bak, formelt registreres for at de skal nyte godt av beskyttelse etter artikkel 15.

Artikkel 7 om fødselsregistrering og 8 om identitet

41. Mangel på legitimasjon har en negativ virkning på beskyttelsen av rettigheter for barn i gatesituasjoner med hensyn til utdanning, helse og andre sosiale tjenester, rettspleie, arv og familiejenforening. Som et minstekrav bør statene sikre at gratis, tilgjengelig, enkel og rask fødselsregistrering er tilgjengelig for barn i alle aldre. Barn i gatesituasjoner bør proaktivt hjelpes med å skaffe seg juridiske identitetsdokumenter. Som en midlertidig løsning bør stater og lokale myndigheter tillate innovative og fleksible løsninger, som for eksempel tilbud om uformelle identitetskort knyttet til personell/adresser fra sivilsamfunnet, slik at barna, i påvente av formelle identitetsdokumenter, får tilgang til grunnleggende tjenester og beskyttelse i rettssystemet. Det bør tas i bruk innovative løsninger på utfordringene som møter barn i gatesituasjoner, som ofte er svært mobile, og som ikke har mulighet til å oppbevare fysiske identitetsdokumenter trygt og unngå at de blir skadd eller stjålet.

Artikkel 13 om ytringsfrihet og 17 om tilgang til informasjon

42. Retten barn i gatesituasjoner har til å ha tilgang til, søke og meddele informasjon om sine rettigheter, er avgjørende for at disse rettighetene skal kunne forstås og realiseres i praksis. Kontekstspesifikk, tilgjengelig utdanning i barnerettigheter vil bidra til å rive ned barrierer mot deltakelse, slik at disse barna kan bli hørt. Barn i gatesituasjoner trenger tilgang, gjennom tilgjengelige og egnede kanaler, til riktig, god og barnevennlig informasjon om (a) statens rolle og ansvar, og klagemekanismer for oppreisning ved brudd på menneskerettigheter; (b) beskyttelse mot vold; (c) seksuell og reproduktiv helse, herunder familieplanlegging og forebygging av seksuelt overførbare infeksjoner; (d) sunn livsstil, herunder kosthold og fysisk aktivitet; (e) trygg og respektfull sosial og seksuell atferd; (f) forebygging av ulykker og (g) de negative virkningene av misbruk av alkohol, tobakk, narkotika og andre skadelige stoffer.

Artikkel 16 om privatliv, ære og omdømme

43. Barn i gatesituasjoner kan oppleve begrenset privatliv, siden de må utføre sine aktiviteter i offentlige rom. Diskriminering på grunnlag av deres eller deres foreldre eller families gatesituasjon gjør dem særlig sårbare for brudd på artikkel 16. Komiteen anerkjenner at tvungen utkastelse er i strid med artikkel 16 i konvensjonen, og FNs menneskerettighetskomité har tidligere anerkjent at det er i strid med artikkel 17 i Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.³⁹ Anbefalinger i punkt 27 om

³⁸ Se generell kommentar nr. 13, pkt. 44.

³⁹ Se CCPR/CO/83/KEN, pkt. 22, og CCPR/C/BGR/CO/3, pkt. 24.

stigmatisering og i punkt 60 om ikke-diskriminerende og respektfull behandling fra politiets side gir veiledning med hensyn til ære og omdømme.

C. Familiemiljø og alternativ omsorg

Artikkel 20 om retten til særlig beskyttelse og bistand for barn fratatt sitt familiemiljø

Typer omsorg

44. For de barn i gatesituasjoner som ikke har primær eller stedfortredende omsorgsgivere, er staten de facto omsorgsgiver, og staten er da forpliktet, etter artikkel 20, til å sikre alternativ omsorg til barn som midlertidig eller permanent er fratatt sitt familiemiljø.⁴⁰ Med alternativ omsorg menes for eksempel praktisk og moralsk støtte til barn på gata, gjennom en pålitelig voksen gatarbeider eller jevnaldrende, der man ikke krever at barna gir avkall på, eller tvinger dem til å gi avkall på, sine gateforbindelser, og/eller at de takker ja til alternativ innkvartering; drop-in- og nærmiljø-/sosialsentre; overnattingssteder; dagsentre; midlertidig omsorg i gruppeboliger; fosterhjem; familiegjenforening; og tiltak som innebærer at barnet kan klare seg selv («independent living»), eller langsiktige omsorgsalternativer, som for eksempel adopsjon. Frihetsberøvelse, for eksempel i fengselsceller eller lukkede sentre, er aldri en form for beskyttelse.

Anvendelse av en barnerettighetsbasert tilnærming

45. Innsatser som ikke respekterer barn som aktive aktører i prosessen med å flytte bort fra gata og inn i alternativ omsorg, fungerer ikke: Barna rømmer fra institusjonene, eller plasseringene viser seg ikke å fungere, og barna ender opp på gata igjen. Plasseringer mislykkes når barn i gatesituasjoner sendes til områder de ikke er kjent i, for å bo sammen med slektninger de i liten grad kjenner. Ved å anvende en barnerettighetsbasert tilnærming når man utvikler og tilbyr alternative valg, skal statene sikre at barn ikke tvinges til å være avhengige av sine gateforbindelser for å overleve og/eller utvikle seg, og at de ikke tvinges til å godta plasseringer mot sin vilje. Statene bør sikre, gjennom lover, forskrifter og politiske retningslinjer, at barnets mening innhentes og vurderes ved beslutninger som gjelder plasseringer, utarbeidelse og gjennomgang av omsorgsplaner, og besøk hos familie.⁴¹ Statene bør respektere de etablerte internasjonale parameterne som slår fast at institusjonalisering bare skal være siste utvei,⁴² sikre at barn ikke plasseres i alternativ omsorg unødvendig, og sikre at alternativ omsorg, når slik omsorg gis, gis under vilkår som er egnede med tanke på barnets rettigheter og barnets beste.⁴³ Statene bør sikre at bo- og omsorgstilbud som drives av staten og sivilsamfunnet, er sikre og av god kvalitet. Når det fastslås, etter samråd med barnet selv, at plassering hos familiemedlemmer er til barnets beste, trengs det nøye forberedelser og oppfølging på begge sider. Det trengs ofte en overgangsperiode mellom gata og en langsiktig plassering; hvor lang denne perioden bør være, må slås fast i hvert enkelt tilfelle, for hvert enkelt barn. Bruk av politiarrester eller andre fengselsceller til innkvartering av barn som følge av mangel på alternative omsorgstilbud er ikke akseptabelt.

Artikkel 9 om adskillelse fra foreldre

46. Mange barn i gatesituasjoner bor sammen med familien sin, enten det er på gata eller ikke, og/eller har beholdt en forbindelse til familien, og bør få hjelp til å opprettholde disse forbindelsene. Statene bør ikke skille barn fra familiene deres bare fordi familien arbeider eller bor på gata. Likeledes bør staten ikke skille spedbarn eller barn med foreldre som selv er barn i gatesituasjoner, fra foreldrene. Økonomisk og materiell fattigdom, eller forhold som direkte og unikt kan tilskrives slik fattigdom, bør aldri være den eneste begrunnelsen for å fjerne et barn fra foreldrenes omsorg, men ses på som et tegn på at familien må få

⁴⁰ Se generell kommentar nr. 13, pkt. 33 og 35.

⁴¹ Se generell kommentar nr. 12, pkt. 54, nr. 6, pkt. 40 og nr. 7, pkt. 36 bokstav b.

⁴² Se generell kommentar nr. 3, pkt. 35.

⁴³ *Retningslinjer for alternativ omsorg for barn*, resolusjon 64/142 fra FNs hovedforsamling, vedlegg.

egnet støtte.⁴⁴ For å forebygge langvarig adskillelse kan statene støtte midlertidige, rettighetsrespekterende omsorgsalternativer for barn som har foreldre som for eksempel migrerer til visse tider av året for å søke sesongarbeid.

Artikkel 3 nr. 3 om standarder for institusjoner, tjenester og ordninger for omsorg og beskyttelse, og artikkel 25 om periodisk vurdering av plasseringer

47. Det er viktig å slå fast, opprettholde og overvåke kvaliteten på statlige og ikke-statlige tjenester, for at barn ikke skal ende opp i gatesituasjoner fordi retten deres til omsorg og beskyttelse ikke blir oppfylt, og av hensyn til barn som allerede er i gatesituasjoner. Statene bør tilby gode, rettighetsrespekterende tjenester og hjelpe sivilsamfunnsorganisasjoner med å gjøre det samme. Ikke-statlige institusjoner, tjenester og ordninger for barn i gatesituasjoner bør støttes, tilføres ressurser, akkrediteres, reguleres og overvåkes av staten. Personell som er involvert i slike tjenester, bør få opplæring i samsvar med artikkel 18.

Artikkel 18 om foreldreansvar

48. Støtte til foreldre og verger er viktig for å forebygge at barn ender opp i gatesituasjoner, og for å styrke familiegjenforeningsprogrammer for barn som allerede er i gatesituasjoner. Statene er forpliktet til å yte egnet bistand til foreldre og verger når disse utfører sine plikter som barneoppdragere, og de skal sørge for utvikling av institusjoner, ordninger og tjenester innen barneomsorg. Statene bør treffe tiltak for å avskaffe strukturelle krefter som legger press på familier i prekære situasjoner. Av viktige saker det bør rettes oppmerksomhet mot, kan nevnes en bedre rettighetsbasert utvikling av fattige lokalsamfunn, etablering av omfattende økonomiske og sosiale sikkerhetsnett, tilbud om trygge og rimelige dagsentre og andre spesialiserte tjenester, og bedre tilgang til tilstrekkelige boliger og inntektskilder for familier. I tillegg til strukturelle og politiske tilnærminger trenger sårbare familier særskilte løsninger for sitt tilfelle tilrettelagt av godt utdannede fagfolk. Statene bør investere i og skalere opp programmer for støtte til familier basert på en barnerettighetsbasert tilnærming som har vist seg å stoppe overføringen fra generasjon til generasjon av forhold som forsterker problemet med at barn ender opp i gatesituasjoner. Statene bør treffe tiltak for å gi alle foreldre og omsorgsgivere utdanning om barnerettigheter og positiv barneoppdragelse, idet man prioriterer – på en måte som ikke er stigmatiserende – familier med barn som står i fare for å ende opp i gatesituasjoner. Denne utdanningen bør omfatte barnerettigheter, herunder hvordan man lytter til barn og tar hensyn til deres mening når det skal treffes beslutninger; positiv barneoppdragelse, herunder ferdigheter innen positiv disiplin, ikke-voldelig konfliktløsning og tilknytningsomsorg; og utvikling i tidlig barndom. Se også punkt 35 og 49.

D. Tilstrekkelig levestandard

Artikkel 27 om retten til en tilstrekkelig levestandard

Støtte til foreldre, omsorgsgivere og barn

49. I samsvar med artikkel 27 nr. 3 bør statene sikre at alle barn har en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige og moralske utvikling, for å forebygge at de ender opp i gatesituasjoner, og for å oppfylle rettighetene til barn som allerede er i gatesituasjoner. Statene skal treffe egnede tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet, med å realisere denne rettigheten, og de skal ved behov sørge for materiell hjelp og støttetiltak, særlig med hensyn til mat, klær og bolig. Disse anvisningene gir ikke noe rom for skjønn. Gjennomføringen av det ovennevnte i samsvar med nasjonale forhold og innenfor rammen av partenes midler bør tolkes i sammenheng med artikkel 4, dvs. i størst mulig utstrekning innenfor de ressurser partene har til rådighet, og, ved behov, innenfor rammen av internasjonalt samarbeid, med særlig hensyn til staters plikt til å oppfylle den minste kjerneforpliktelsen for sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Når det gjelder materiell hjelp, prioriterer barn i gatesituasjoner behovet for et

⁴⁴ Se generell kommentar nr. 14, pkt. 62.

trygt sted å bo, mat og gratis og tilgjengelig medisinsk omsorg og utdanning, gjennom statlig støtte til foreldre og omsorgsgivere, særlig i form av subsidierte, tilstrekkelige boliger og inntektskilder. Artikkel 27 nr. 3 skal ikke tolkes slik at den er begrenset til tiltak for å hjelpe foreldre og andre som har ansvaret for barnet. Plikten til ved behov å sørge for materiell hjelp og støttetiltak må tolkes slik at den også omfatter hjelp gitt direkte til barn. Dette er særlig relevant for barn i gatesituasjoner som ikke har familie, eller som har en familie der de har blitt mishandlet. Direkte materiell hjelp til barn i form av tjenester kan gis enten av staten eller via statlig støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner. Statenes tiltak for å sikre inndrivning av underholdsbidrag er særlig viktig for familier med én forelder eller rekonstruerte familier (se artikkel 27 nr. 4).

Tilstrekkelig bolig

50. Retten til bolig er en viktig komponent av artikkel 27 som er særlig relevant for barn i gatesituasjoner. Den har blitt tolket vidt av Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter som retten til å bo et sted i sikkerhet, fred og verdighet,⁴⁵ noe som avklarer at begrepet «tilstrekkelighet» med hensyn til bolig krever at man vurderer juridisk besittelsessikkerhet, tjenesters tilgjengelighet, materiell, fasiliteter og infrastruktur, rimelighet, beboelighet, tilgjengelighet, beliggenhet og kulturell tilstrekkelighet.⁴⁶ Barn er blant dem som lider uforholdsmessig av praksisen med tvungen utkastelse.⁴⁷ Tvungne utkastelser, herunder gjennom riving av uformelle eller ulovlige boliger, kan gjøre livet vanskeligere for barn, ved at de tvinges til å sove på gata, eller ved at de utsettes for ytterligere rettighetsbrudd. Et dominerende tema i intervjuene med barn i gatesituasjoner er at enkelte statlig drevne overnattingstilbud er så utilstrekkelige og uegnede, og i så høy grad preget av vold og usikkerhet, at barna foretrekker å være på gata.

Gjennomføringstiltak

51. Statene bør treffe tiltak mot de strukturelle årsakene til fattigdom og inntektsulikheter for å redusere presset på, og styrke, familier som er i en prekær situasjon, slik at man kan gi barna bedre beskyttelse og redusere sannsynligheten for at barna ender opp i gatesituasjoner. Av slike tiltak kan nevnes innføring av en skatte- og utgiftspolitikk som reduserer økonomiske ulikheter; utvidelse av ordninger for arbeid med rettferdig lønn og andre muligheter til å skaffe seg inntekt; innføring av politikk til fordel for fattige for utvikling av rurale og urbane områder; avskaffelse av korrupsjon; innføring av barnefokusert politikk og budsjettering; styrking av barnesentrerte fattigdomslettende programmer i områder som er kjent for høy migrasjon; og tilbud om tilstrekkelige trygdeordninger og ordninger for sosial sikkerhet. Konkrete eksempler er slike barnetrygdprogrammer som brukes i Europa og Nord-Amerika, og slike kontantoverføringsprogrammer som er innført i Latin-Amerika, og som er i utstrakt bruk i Asia og Afrika. Statene bør gjøre en innsats for at programmene når de mest marginaliserte familiene, som kanskje ikke har bankkonto. Det bør tilbys materiell støtte til foreldre og omsorgsgivere og også direkte til barn i gatesituasjoner, og slike mekanismer og tjenester bør utformes og gjennomføres på grunnlag av en barnrettighetsbasert tilnærming. Når det gjelder bolig, er besittelsessikkerhet viktig for å forebygge at barn kommer inn i gatesituasjoner. Dette innebærer at det må sikres tilgang til en tilstrekkelig bolig som er sikker, og som har tilgang til rent drikkevann og sanitær- og hygieneutstyr. Barn, herunder barn som bor i uformelle eller ulovlige boliger, bør ikke utsettes for tvungne utkastelser før det kan gis tilbud om tilstrekkelig alternativ innkvartering: Statene må treffe egnede foranstaltninger for berørte barn. Utredninger av konsekvenser for barne- og menneskerettigheter bør være et krav ved utbygging av infrastruktur, slik at man minimerer de negative virkningene av flytting.

⁴⁵ Se Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, generell kommentar nr. 4 (1991) om retten til tilstrekkelig bolig, pkt. 7.

⁴⁶ Ibid., pkt. 8.

⁴⁷ Se Komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, generell kommentar nr. 7 (1997) om tvungne utkastelser, pkt. 10.

E. Funksjonsnedsettelse og helse

Artikkel 23 om barn med nedsatt funksjonsevne

52. Barn med nedsatt funksjonsevne ender opp i gatesituasjoner av ulike grunner, herunder økonomiske og sosiale faktorer, og blir noen ganger utnyttet til tigging. Statene bør treffe alle tiltak som er nødvendige for å forebygge og eksplisitt kriminalisere slik utnytting og for å stille gjerningspersoner for retten.⁴⁸ Barn i gatesituasjoner kan stå i fare for å utvikle funksjonsnedsettelse som følge av negativ innvirkning av aspekter ved gatelivet, som for eksempel vold, utnytting og stoffmisbruk. Intellektuelle og psykologiske funksjonsnedsettelse kan gjøre barn i gatesituasjoner særlig sårbare for utnytting og misbruk. Statene bør vedta spesielle beskyttelsestiltak, herunder identifisere og fjerne hindringer som gjør at barn med nedsatt funksjonsevne ikke får tilgang til tjenester, herunder inkluderende utdanning.

Artikkel 24 om helse⁴⁹ og 33 om misbruk av narkotiske og psykotrope stoffer

53. Gatemiljøet kan øke sårbarheten for fysiske og psykiske helseproblemer.⁵⁰ Av utfordringene kan nevnes uforholdsmessig høy forekomst av stoffmisbruk, HIV⁵¹ og andre seksuelt overførbare infeksjoner, graviditet, vold (herunder vold utført av jevnaldrende), selvmordstanker og selvmord, selvmedisinering med uregulerte medisiner og eksponering for infeksjonssykdommer, forurensning og trafikkulykker. Komiteen understreker behovet for helseutdanning og -tjenester, herunder om seksuell og reproduktiv helse, skreddersydd de spesifikke behovene til barn i gatesituasjoner. Slik utdanning og slike tjenester bør være vennlige og støttende, omfattende, tilgjengelige, gratis, konfidensielle, ikke-fordømmende og ikke-diskriminerende, respektere barnas uavhengige beslutning og gis uten krav om samtykke fra foreldrene.⁵² Helsetjenester bør gjøres tilgjengelige uavhengig av hvor barnet fysisk befinner seg, og hvilken sosial status han eller hun har. Barn i gatesituasjoner bør ha tilgang til gratis grunnleggende helsetjenester gjennom ordninger for universell helsedekning og sosial sikkerhet. Statene bør øke tilgjengeligheten av forebyggings-, behandlings- og rehabiliteringstjenester for stoffmisbruk, herunder skadereduserende tjenester, og traumbearbeiding og psykiske helsetjenester for barn i gatesituasjoner. Disse tjenestene bør bemannes med fagfolk med opplæring i barnerettigheter og den spesielle situasjonen barn i gatesituasjoner er i. Statene kan fremme godt støttet likepersonsarbeid, som kan være spesielt effektivt til bekjempelse av stoffmisbruk, seksuelt overførbare infeksjoner og HIV. Det må legges særlig vekt på å beskytte barn i gatesituasjoner mot å bli involvert i narkotikahandel.

F. Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter

Artikkel 28 om utdanning

54. Tilgjengelig, gratis, trygg, relevant og god utdanning er avgjørende for å forebygge at barn ender opp i gatesituasjoner, og for å oppfylle rettighetene til barn som allerede er i gatesituasjoner. For mange barn representerer utdanning det siste bindeleddet til storsamfunnet. Statene bør treffe tilstrekkelige foranstaltninger, herunder gi støtte til foreldre, omsorgsgivere og familier, for å sikre at barn i gatesituasjoner kan fortsette å gå på skolen, at deres rett til kvalitet i utdanningen beskyttes fullt ut. Det er nødvendig med mange slags utdanningstilbud, herunder en ny sjanse senere i livet for dem som ikke har gått på skolen eller droppet ut av skolen, oppsamlingsklasser, mobile skoler, tilbud om yrkesfaglig opplæring som er basert på undersøkelser av markedet, og der man følges opp med langsiktig hjelp til å skaffe seg inntekter, og muligheter for å komme seg inn i formell utdanning, gjennom partnerskap med sivilsamfunnet. Lærere bør få opplæring om

⁴⁸ Se generell kommentar nr. 9, pkt. 76.

⁴⁹ Generell kommentar nr. 15 (2013) om barnets rett til å nyte godt av den høyest oppnåelige helsestandard.

⁵⁰ Se generell kommentar nr. 4, pkt. 34.

⁵¹ Se generell kommentar nr. 3, pkt. 30.

⁵² Ibid., pkt. 20–21, generell kommentar nr. 4, pkt. 11 og 26, og nr. 15, særlig pkt. 8, 11 og 28.

barnerettigheter og barn i gatesituasjoner, og om barnesentrert, deltakelsesorienterte undervisningsmetoder.

Artikkel 29 om utdanningens formål⁵³

55. Formålet med utdanning for barn i gatesituasjoner bør være i samsvar med artikkel 29 og omfatte lese- og skriveferdigheter, tallforståelse, digital kompetanse, livsferdigheter, utdanning i barnerettigheter, toleranse for mangfold og medborgerskapsutdanning. Slik utdanning er helt avgjørende for å oppfylle barns rett til beskyttelse, utvikling og deltakelse, herunder styrke deres uavhengighet og myndiggjøre dem slik at de blir bedre i stand til å håndtere risikosituasjoner, for å forebygge at barn ender opp i gatesituasjoner, og for å ivareta dem som allerede er i gatesituasjoner. Statene bør treffe tiltak for å gi alle barn god, gratis utdanning i barnerettigheter og livsferdigheter, gjennom skolens læreplan og gjennom ikke-formell og gatebasert utdanning, slik at man når barn som ikke går på skolen.

Artikkel 31 om hvile, lek og fritid

56. Komiteen framhever retten til hvile, lek og fritid og deltakelse i kunstneriske og kulturelle aktiviteter. Barn i gatesituasjoner bruker sin egen kreativitet for å utnytte gatas uformelle setting til lek.⁵⁴ Statene bør sikre at de ikke stenges ute på en diskriminerende måte fra parker og lekeplasser, for eksempel under henvisning til regler om påkledning,⁵⁵ og treffe tiltak for å hjelpe dem med å utvikle sin kreativitet og med å praktisere idrett, herunder med mobilt rekreasjons- og idrettsutstyr.

G. Vold mot barn og spesielle beskyttelsestiltak

Artikkel 19 og 39 om frihet fra alle former for vold⁵⁶

57. Vold i alle dens former – emosjonell, fysisk eller seksuell – er en grunnleggende årsak til og en konsekvens av at barn ender opp i gatesituasjoner. Vold av alle slag gjennomsyrer livet til barn i gatesituasjoner i stor skala og er en av tingene barna selv sier at de er mest opptatt av. Det må treffes konkrete, umiddelbare og akutte tiltak for å beskytte barn i gatesituasjoner. Med henvisning til alle anbefalingene i generell kommentar nr. 13 kan følgende eksempler på tiltak nevnes: forbud mot alle former for vold, herunder fysisk avstraffelse; mekanismer for å nå ut til sårbare barn som er i ferd med å miste forbindelsen til familie og lokalsamfunn; mekanismer for rapportering av vold, diskriminering og andre former for rettighetsbrudd; og mekanismer for å stille voldsutøvere, det være seg statlige eller ikke-statlige, enkeltpersoner eller grupper, til ansvar. Det kan være nødvendig å etablere spesielle mekanismer for å ta hånd om personer innrapportert av disse barna som en trussel mot deres velferd, som for eksempel visse politifolk og folk som er involvert i organisert kriminalitet og narkotikahandel.

Artikkel 34–36 om seksuelt misbruk, seksuell utnyttning, menneskehandel og annen utnyttning

58. Barn i gatesituasjoner er særlig sårbare for seksuell vold og utnyttning, og den valgfrie protokollen til konvensjonen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi, er særlig relevant for dem. Kjønnssensitive innsatser bør gjennomføres av fagfolk som har opplæring i å forstå den særskilte situasjonen til barn i gatesituasjoner. Barn kan ha endt opp i gatesituasjoner som følge av menneskehandel for seksuell utnyttning eller arbeidsutnyttning, og/eller de kan være sårbare for slik handel, og for handel med kroppsdelar, og andre former for utnyttning, når de først har endt opp på gata.

⁵³ Generell kommentar nr. 1 (2001) om utdanningens formål.

⁵⁴ Generell kommentar nr. 17.

⁵⁵ Ibid., pkt. 49.

⁵⁶ Se generelle kommentarer nr. 3. pkt. 19 og 36–37, nr. 4, pkt. 2 og 23, nr. 8 (2006) om barnets rett til beskyttelse mot fysisk avstraffelse og andre grusomme eller nedverdiggende former for straff, og nr. 13.

Artikkel 32 om barnearbeid

59. Komiteen ber statene om å gjennomføre bestemmelsene i artikkel 32 nr. 2 i konvensjonen, ILO-konvensjon nr. 138 om minstealder (1973) og ILO-konvensjon nr. 182 (1999) om de verste formene for barnearbeid for å beskytte barn i gatesituasjoner mot økonomisk utnyttning og de verste formene for barnearbeid. Innsats mot barnearbeid bør omfatte omfattende tiltak, herunder tilbud om støtte som gjør barn i stand til å ta utdanning, og garantier for en tilstrekkelig levestandard for barna og deres familier. Slike tiltak bør utarbeides i samarbeid med barn i gatesituasjoner og andre viktige interessenter, slik at man er sikker på at man ivaretar barns beste, og at tiltakene ikke har noen utilsiktet negativ innvirkning på barnas overlevelse eller utvikling. Kriminalisering av tigging eller ulovlig handel kan resultere i verre former for overlevelsesatferd, som for eksempel kommersiell seksuell utnyttning. Spareordninger for barn i gatesituasjoner som tar sikte på å utvikle barnas evne til å budsjettere og ta vare på inntekter, er gunstig.

Artikkel 37 og 40 om rettspleie for mindreårige

60. Barn i gatesituasjoner er mer utsatt for å bli kriminalisert og ende opp i rettssystemet for mindreårige eller voksne, og de drar i mindre grad nytte av alternativer til rettsforfølgelse og fengsel og av gjenopprettende praksis, siden de ikke har råd til å betale kausjon og kanskje ikke har noen ansvarlige voksne som kan gå god for dem. Uakseptabel oppførsel fra politiets side, som for eksempel trakassering (herunder det å stjele barnas penger og eiendeler, rydde gata for barn eller vilkårlig jage barn bort, ofte etter ordre fra overordnede og/eller politikere), korrupsjon, utpressing (for penger eller sex) og fysisk, psykologisk eller seksuell vold, er vanlige rettighetsbrudd som statene bør kriminalisere så raskt som mulig. Komiteen er bekymret over bruk av «nulltoleransepolitikker» som kriminaliserer barn i gatesituasjoner og tvinger barna inn på institusjoner. Statene bør støtte lokalorientert politiarbeid der vekten ligger på å beskytte snarere enn å straffe barn i gatesituasjoner, og innføre en flerkulturell politistyrke. Statene bør garantere alle rettigheter til alle barn, herunder barn i gatesituasjoner, innenfor rammen av et gjenopprettende snarere enn straffende rettssystem for mindreårige.⁵⁷

Artikkel 38 om væpnet konflikt

61. Den valgfrie protokollen til konvensjonen om barn i væpnet konflikt er relevant, siden barn i gatesituasjoner er sårbare for rekruttering til væpnede styrker eller væpnede grupper. Konflikter kan føre til at barn ender opp i gatesituasjoner ved at sosiale nettverk bryter sammen, ved at familier splittes opp, ved at barna flyttes bort fra lokalsamfunnet, eller ved at demobiliserte barn avvises av lokalsamfunnet. Når det gjelder forebygging, er det viktig at utdanning i barnerettigheter, herunder fredsutdanning, og tiltak mot rekruttering når barn i gatesituasjoner. Innsatser for å minimalisere virkningen av væpnet konflikt må proaktivt motvirke at barn skilles fra familien sin, og programmer for oppsporing av familie bør prioriteres. Avvæpnings-, demobiliserings- og reintegreringsprogrammer for barn bør ta hensyn til hvordan forbindelser til gata kan være både en årsak til og en konsekvens av barns deltakelse i væpnede konflikter.

VI. Spredning og samarbeid

Spredning

62. Komiteen anbefaler partene å spre denne generelle kommentaren bredt innenfor statlige, rettslige og administrative strukturer, til barn i gatesituasjoner, til foreldre og andre omsorgsgivere, til faglige organisasjoner, til lokalsamfunn, til privat sektor og til sivilsamfunnet. Alle kanaler for spredning, herunder trykte medier, Internett og barnas egne kommunikasjonsmidler, som for eksempel historiefortelling og likepersonsarbeid, bør brukes. Dette vil gjøre det nødvendig å oversette den til relevante språk, herunder tegnspråk, punktskrift og formater som er lette å lese for barn med nedsatt funksjonsevne og

⁵⁷ Se generelle kommentarer nr. 6, pkt. 61 og nr. 10, pkt. 6, 8–9 og 16.

begrensede lese- og skriveferdigheter. Det vil også kreve at man skaffer til veie kulturtilpassende og barnevennlige versjoner av kommentaren og bildebaserte, til forskjell fra tekstbaserte, versjoner av den, at man arrangerer workshops og seminarer, der det gis alders- og funksjonsnedsettelsesspesifikk støtte, for å diskutere hva kommentaren innebærer, og hvordan man best kan gjennomføre den, og at man innlemmer den i opplæringen av alle fagfolk som arbeider for og med barn i gatesituasjoner. Statene oppfordres også til å ta med informasjon om barn i gatesituasjoner i sine rapporter til komiteen.

Internasjonalt samarbeid

63. Komiteen ber statene om å styrke det internasjonale engasjementet, det internasjonale samarbeidet og statenes gjensidige hjelp når det gjelder å forebygge at barn ender opp i gatesituasjoner, og å beskytte barn som allerede er i gatesituasjoner. Den ber i denne forbindelse statene om å dele med hverandre rettighetsbasert praksis som har vist seg å være effektiv, forskning, retningslinjer, overvåkingsresultater og kompetansebyggende tiltak. Samarbeid krever involvering av stater, FNs organer og særorganisasjoner, regionale organisasjoner, sivilsamfunnsorganisasjoner (herunder barneledede organisasjoner og akademikere), barn, privat sektor og yrkesgrupper. Komiteen oppfordrer disse aktørene til å ha en løpende politikkdialog på høyt nivå om, og å forske på, evidensbaserte tiltak for forebygging og innsats. Herunder bør man ha dialog på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Ved slikt samarbeid kan det være nødvendig å rette oppmerksomhet mot beskyttelse av barn som krysser grenser som migranter, flyktninger og asylsøkere og som ofre eller overlevende etter grensekryssende menneskehandel.